

Що розказував камінний лев

Леся Храплива-Щур

На вулицю у Львові¹⁾ летіло пожовкле листя. Летіло тихенько, а тільки врядигоди щось стукнулося об камінь хідника. Це падав з дерева каштан.

Коли закінчилося навчання і школярі вибігли гурмою з дверей школи, тих каштанів нападало вже дуже багато. А каштани, відомо, на те, щоб ними воювати. Отже, за хвилину вони літали вже вліво і вправо, школярі кидали їх та старалися зловити на льоту, бігали, скакали, викрикували. Все це було дуже весело, аж враз поміж веселі вигуки вмішався таки жалісливий, болючий крик.

Що сталося? А звичайно, Ґрішка вже знов схопив в руки першого хлопця, що йому попався, та молотив своїми величезними кулачиськами! І то не на жарти, бо в Ґрішки кулаки страшні, а серця зовсім немає!

Коли Ромко й Левко, почули крик, покинули самі дальшу битву:

— Левку! А кого це Ґрішка дістав у руки? — спитав Ромко.

— Певно Володька! — старався розпізнати Левко у суматосі черевиків та кулаків.

— Чоловіче, ми вже побігли рятувати! — вигукнув

Ромко і обидва кинулися бігом. Ромко підставив Ґрішці ногу, так, що той простягнувся зразу на камінні, а Левко витягнув наляканого Володька з-поміж юрби хлопців.

І вже всі три гналися вулицями, завулками, перехідними брамами.

Аж зупинилися червоні та задихані на якійсь безлюдній площі на краю передмістя.

— Де я? — спитав з острахом білявий, завжди і так не мов наляканий Володько.

— У Львові! — відповів Ромко і засміявся. — А де ж би? Хай тебе тепер Ґрішка шукає, коли хоче!

Володько не знав, що йому казати. Він приїхав недавно з мамою з Луцька²⁾. Його батько пішов був до Української Повстанської Армії, а його, Володька з мамою трохи не схопили та не вивезли більшовики. Щастя, що добрі люди дали в час знати, то вони втікли ніччю та приїхали до Львова. — У великому місті легше заховатися! — казала мама, втираючи сльози.

— А чого він тебе вчепився? — допитував Левко.

— А хіба я знаю? Хтось з-поза мене влучив каштаном

в його око, але це не я; я навіть не мав каштана в руках!

— оправдувався Володько.

— А якби й мав, то що? Хіба не бити такого кацапугу?³⁾ — гарячився Ромко. — Приїхав до нас з якоїсь — там Вязьми чи Калуги⁴⁾, і думає, що він не знати який пан!

Ого, він ще не знає львівських шибеників, та як ми вміємо боронити друга! А ти свій хлопець, ми знаємо, що ти свій!

— заговорив він нараз вже зовсім лагідно.

Володько все ще стояв нерухомо, з відкритою шкільною торбою в руках, а з носа

спливала краплинами кров.

— Слухай, та він тебе не на жарт побив! — скрикнув Левко. — Ось маєш хустинку, обітри собі лице! — витягнув з кишені і подав Володькові не дуже-то чисту свою хусточку. А Володько все ще не міг собі дати ради з усім: з торбою, з носом і з хусточкою. Аж Ромко і Левко мусіли допомогти.

— Вже, вже буде все добре! — приговорював Левко. — Замкни торбу, а то ще які книжки погубиш, коли вже не погубив. Ну й не журися — той Грішка ще нам колись дістанеться в руки! Він — і всі інші москалі⁵⁾! Побачиш!

— і враз стихив голос, хоч кругом і так нікого не було.

— А ти хочеш ходити з нами?

— Ходити? Куди? — спитав несміливо Володько.

— Всюди, розумієш? Разом вчитися, разом по місті, а ось сьогодні як би ти знав, куди ми йдемо!

— А куди?

— Йдемо слухати, що скаже камінний лев! — промовив Левко таємниче.

Володько насторожився: а що, коли з нього кепкують? А може йому причулося?

— Куди, куди?

— Кажу ж тобі, — підтвердив Ромко, — йдемо слухати, що скаже камінний лев на ринку під ратушем!

— А хіба він уміє говорити? — перепитав недовірливо Володько.

— Коли моя бабуся каже, то видно що якимось вміє! — ствердив повагом Ромко. — А вона вчора сказала: — Ось завтра Перше Листопада⁶⁾, а вам дітоньки (це мені та молодшому братові) ніхто про це й не розкаже. Кожен боїться... Хіба ще лиш той камінний лев, що під ратушем . . .

— Справа ясна, йдемо! — вигукнув захоплений Левко.

— То ти підеш з нами?

— Піду... хіба що мама скажуть іти в чергу за хлібом⁷⁾... — прошепотів Володько. — Та ще й казав учитель вивчити на завтра на відмінно⁸⁾ про жовтневу революцію⁹⁾...

— Хай він сам собі про неї вчиться! — аж вигукнув

Ромко. — Коли всі вивчимо це завдання на відмінно, школа в Вологді пришле нам за те червоний прапор!¹⁰⁾ Овва, можуть собі його задержати — нам і так досить цього червоного на кожному кроці!

— То ти не будеш зовсім вчитися? — спитав недовірливо Володько.

— Знаєш, що я робитиму? — чванився Ромко. — В нас на горищі є така книжка про Січових Стрільців¹¹⁾. Я її буду потайки читати. А прочитаю, вам дам! Хочете?

— Дай, дай! — аж запалали очі у Левка.

— А покищо сьогодні в дев'ятій годині зустрічаємося під левом. Грає?!¹²⁾

— Грає! — повторив таємниче слово Левко. — Ти будеш, Володьку?

— Буду! — вигукнув нараз Володько. І вже знав, що справді буде!

Зійшлися всі три. На ринку було темно й пусто. Ще розглянулися кругом, а тоді мовчки й повагом вилізли на підмурівок і припали вухами до голови, до шиї, до спини

лева. Але не чути було нічого, тільки вітер обкидав статую жовтим листям, а воно шелестіло. Хлопці посідали на підмурівці. Було холодно і непривітно і Володько вже почав жалувати, що прийшов. Коли це враз . . . хлопці переглянулися. Кожний почув глухий голос десь із глибини . . . Але страшно було повірити, що це справді...

— Чуєте мене? . . Чуєте? . . — гуділо, немов десь дуже

здалека... — Це сьогодні такий вечір, як був тоді. . .

Більше, як сорок років тому... Такий був осінній сумерк

у місті, а я стояв і глядів... Я бачив, як ходили австрійські стежі по місті.. . Але не так, як колись бувало . . . Те пер війна кінчалася і всі знали, що Австрія програє її... Але що буде далі? Хто запанує тепер у Львові, в моєму місті? Не знав ні я, не знали мешканці Львова. Тільки горобці, мої вірні приятелі прилітали раз-по-раз та цьвірінькали:

— Щось буде! Щось буде!

Але коли я хотів щось більше розпитати, казали мені:

— Нам ніколи! Летимо на дах Народного Дому¹³)!

Там щось буде! Щось буде!

Аж одного вдалося мені впросити. Він залишився ще хвилину і зацьвірінькав просто в моє камінне вухо:

— Там зібралися українські старшини. А командує ними Дмитро Вітовський. Щось буде! — і він теж пурхнув попід камінні луки ратушевого¹⁴) ганку та зник.

А коли вже добре стемніло, я побачив якусь постать, що скрадалася попід мури домів на ринку. Я глядів і старався розпізнати, хто це. Це був якийсь вояк. І мусів щось дуже важне нести за пазухою під своєю військовою курткою, бо весь час притискав до грудей руку. Він одним скоком перебіг з-під камениці "Просвіти" до мене і сховався мені за плечі. Саме в час, бо ось надійшла австрійська стежа. Вояк неначе прилип до мене, і стежі мусіло здаватися, що це моя тінь і нічого більше. А тільки пройшли, вояк вискочив і зник у якихось бічних дверях ратуша.

А я остався і думав. І згадував, що колись тут був оборонний город короля Данила, що збудував його на честь свого сина Лева... Я це думаю завжди, в кожную ніч...

А коли стало розвиднюватися, надійшла нова стежа. Мені вже було краще бачити. Я розпізнав, що вони були в австрійських одностроях, але на шапках мали синьо-жовті кокарди¹⁵). Я добре бачив. Я знав цю барву — і моє серце, хоч камінне, завжди билося радісно на її вид.

А вояки стали, поглянули вгору, понад мене, виструнчилися, віддали почесть і пішли. Тільки я не знав, чому цю почесть віддали.

Мусів знов ждати, аж зійшло сонце. Бачив, як проходила ринком якась жінка, глянула теж вгору і стала втирати сльози з очей. — Боже мій, Боже мій, таки я діждалася побачити... — повторяла вона весь час півголосом... А я стояв і мені теж хотілося плакати, що не міг побачити того, що бачила жінка. Але врешті сонце зійшло і всі шибки на домі, що напроти мене, позолотіли. А в них відбилася, мов у дзеркалі вежа ратуша. І я побачив: на самому шпилі повівав вільно український прапор: синій та

жовтий!

І я знав: у Львові панували українці, Львів був наш! Я зрозумів, що це той вояк потайки переніс нічню прапор та вивісив його на вежі, що це прапорові віддавали почесьт наші вояки. І я виструнчився: це я стояв на сторожі прапора вільної України... І чув, як кругом мене цвірінь-кали мої друзі, горобці:

— Львів наш! Львів наш! Львів наш!

Хлопці слухали, і собі закаменілі. А над їх головами видзвонювало повагом: "Львів — наш!, щораз голосніше, щораз дзвінкіше... І враз почули, що це б'є північ годинник на ратуші. А над їх головами прогудів голос міліціонера¹⁶⁾ :

— Ви що тут робите? Безпритульні¹⁷⁾ — то в дитбудинок¹⁸⁾ заберемо!

— Ми... товариш міліціонер... ми тут вивчаємо історію на завтра! — випалив нараз Ромко, і схопивши наляканих Левка й Володька обернувся на п'яті та погнався порожніми вулицями, провулками, площами. І знов пристанули аж тоді, коли вже духу не стало.

— Лев, ти живий? — перепитував Ромко.

— Ні, здається мертвий! — сміявся Левко. — А то ти сказав міліціонерові!

— Та він же міг гнатися за нами! — вишептав Володько.

— Коли почув, що ми опівночі на ринку вивчаємо історію, то мабуть сам закаменів! — глузував Левко.

— Та куди там! Це його схопив за комір наш лев, щоб свої хлопці могли щасливо виплутатися з біди! — реготав майже вголос Ромко. — Таж лев наш, свій! Ну, пішли! Відпровадимо тебе, Володьку, додому!

Взяли Володька попід руки й пішли. І Володько чув, як держали його такі сильні, такі відважні, свої хлопці.

1) Львів — столиця Галичини. Збудував його король Данило для свого сина Лева більше, як 700 років тому. Герб міста Львова — лев, так, як і всієї Галичини.

2) Луцьке — місто на Волині, на заході України.

3) Кацапуга — від слова "кацап". Так називають українці з погордою росіян. Від коли Україна належить до Радянського Союзу, туди постійно наїздить щораз більше росіян.

4) Вязьма, Калуга, Вологда — міста в Росії.

5) Москалі — те саме, що й росіяни.

6) Перше Листопада — це роковини події, що склалася 1918 року. Тоді, після розпаду австрійської влади, українці перебрали владу у Львові та проголосили Львів столицею Західно-української Народної Республіки.

7) Черга за хлібом — хоч війна вже давно закінчилася, більшовики так господарять в Україні, що дуже важко дістати потрібні харчі. Щоб купити хліб, треба довго ждати в черзі перед крамницею.

8) Відмінно — найкраща оцінка у школі.

9) Жовтнева революція — її зробили більшовики в жовтні 1918 року. Від цього часу вони починають числити своє панування, хоч мусіли ще довго боротися за свою владу.

Так ось в Україні тоді була своя, українська держава, і більшовикам вдалося запанувати там аж на чотири-п'ять років пізніше, після дуже важкої боротьби.

10) Червоний прапор — прапор більшовиків. Більшовики вивішують ці свої прапори всюди.

11) Українські Січові Стрільці — український легіон в австрійському війську. Вперше після виступу гетьмана Івана Мазепи вони збройно знов боролися проти Росії та здобули велику славу. В більшовицькій школі про них зовсім не говорять.

12) "Грає" — в мові львівських хлопців значить "все в порядку", "буде, як ми домовилися".

13) В Українському Народному Домі зібралися були австрійські старшини-українці під проводом полковника Дмитра Вітовського, щоб упродовж ночі на перше листопада перебрати владу у Львові в українські руки.

14) Ратуш — будинок, де міститься міський уряд, найважливіша будівля в кожному місті.

15) Австрійська держава складалася з багатьох країн і в її війську служили вояки різних народностей. Було теж багато українців. Саме вони зробили листопадовий переворот у Львові та започаткували Українську Галицьку Армію.

16) Міліціонер — міський поліціант.

17) Безпритульні — діти, що не мають батьків ні опікунів, а живуть самі на вулицях міста.

18) Дитбудинок — скорочене з "дитячий будинок" — захист для безпритульних. Там більшовики виховують їх по-своєму.